

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ได้แก่ ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ความรู้ความเข้าใจจากการฝึกอบรมเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และลักษณะงานที่ทำ ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นต่อไป

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจากจำนวน 300 ตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ความรู้ความเข้าใจจากการฝึกอบรมเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ ประกอบด้วย ผู้จัดการฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ ผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ-งานด้านปฏิบัติการ และผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ-งานด้านบำรุงรักษา

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) การกระจายแบบร้อยละ (Percentage Distribution) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) สถิติวิเคราะห์ t-test และจากผู้บริหารวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนา

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ สรุปผลการศึกษานี้ตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังต่อไปนี้

1. การปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ ผลการศึกษาพบว่าในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ทุกครั้ง และพบว่างานด้านปฏิบัติการยังมีส่วนผู้ปฏิบัติงานไม่ปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 อยู่บ้าง ซึ่งฝ่ายบริหารได้เสนอแนวทางแก้ไขที่เน้นการฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงาน ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปฏิบัติงานทราบและถือปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 และฝ่ายบริหารจะติดตามระบบให้ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ได้แก่ ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ความรู้ความเข้าใจจากการฝึกอบรมเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และลักษณะงานที่ทำ ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาการทำงานใน กฟผ. (อายุการทำงาน) แตกต่างกัน ระดับการศึกษาแตกต่างกัน และลักษณะงานที่ทำแตกต่างกัน จะมีผลต่อการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ไม่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจจากการฝึกอบรมเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำงานใน กฟผ. มานาน 11-20 ปี และมีการศึกษาอยู่ในระดับ ปวช., ปวส. หรือเทียบเท่าอนุปริญญา มีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 เกรงครัตมากกว่ากลุ่มอื่น นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานด้านบำรุงรักษายังมีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 เกรงครัตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานด้านปฏิบัติการ

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

1. การปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ

การศึกษพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะมีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ทุกครั้ง และเป็นไปตามประกาศเรื่องนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเหมืองแม่เมาะที่องค์กรได้กำหนดขึ้น และสอดคล้องกับข้อกำหนดตามมาตรฐาน ISO 14001 ของ สุตเทพ ธีรศาสตร์, 2542 กล่าวคือ องค์กรต้องจัดตั้งระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมขึ้นมาให้สอดคล้องตามข้อกำหนดในมาตรฐาน ISO 14001 และต้องมีการนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างงานด้านบำรุงรักษามีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 เครื่องครัดมากกว่ากลุ่มตัวอย่างงานด้านปฏิบัติการ เพราะฉะนั้นผู้ที่มีหน้าที่ในการรับผิดชอบดูแลเรื่องระบบควรจะมีการปรับปรุงในเรื่องเกี่ยวกับตัวของบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติตามวิธีการปฏิบัติงานในเรื่องต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้เพื่อให้เป็นไปตามระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 และผู้บริหารยังได้ให้ความเห็นว่า ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลระบบควรจะมีการแก้ไขปรับปรุงปัญหาที่ตัวบุคคลและระบบ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ นั่นคือ การบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ สถาบันพัฒนามาตรฐานสากลภาครัฐแห่งประเทศไทย (2538) กล่าวโดยสรุปไว้ว่าการพัฒนาบุคลากรที่ดีควรมีองค์ประกอบหลายๆ อย่างรวมกัน คือ มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรโดยยึดหลักคุณธรรม พัฒนาจริยธรรม และจรรยาวิชาชีพ มีจิตสำนึกในการปฏิบัติงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยจะต้องจัดให้มีระบบการฝึกอบรม ระบบการนิเทศงานแบบรวมส่วน และพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้หน่วยงานควรเร่งรัดให้มีโครงการฝึกอบรมในทุกหน่วยงาน เพื่อที่จะพัฒนาบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

การตรวจสอบยังเป็นส่วนสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยผู้ปฏิบัติงานทุกระดับจะต้องมีความจริงจัง มุ่งมั่น เสียสละ และจะต้องมองประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรมากกว่าที่จะมองประโยชน์ของตนเอง เพราะระบบมาตรฐาน ISO 14001 เป็นระบบที่ทุกคนจะต้องรับผิดชอบในหน้าที่อย่างจริงจัง จึงจะประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง ไม่ใช่ทำเพื่อให้ได้ใบรับรองไว้ประชาสัมพันธ์เท่านั้น ซึ่งถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ระบบมีการติดตามควบคุมโดยตัวผู้ปฏิบัติเอง ทางองค์กรไม่จำเป็นต้องจ้างหน่วยงานภายนอกมาทำการตรวจประเมิน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชิตชัย สายสุวรรณ (2542) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระบบมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 ของบริษัทบางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) ได้รับความสำเร็จเนื่องจากความมุ่งมั่นอย่างจริงจังของผู้บริหารและความพร้อมใจของผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ รวมทั้งมีภารกิจที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดระยะเวลาของการดำเนินกิจการกลั่นน้ำมัน อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าบริษัทฯ หรือองค์กรใดก็ตามที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมแล้วไม่ได้หมายความว่าองค์กรนั้น จะประสบความสำเร็จในการใช้ระบบมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ความสำเร็จที่แท้จริงเกิดจากการที่ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรมีความเข้าใจที่ถูกต้องในการใช้ระบบมาตรฐานกับงานขององค์กร

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ได้แก่ ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ความรู้ความเข้าใจจากการฝึกอบรมเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และลักษณะงานที่ทำ ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ

ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย อายุการทำงาน และการศึกษา พบว่าอายุการทำงานมีผลต่อการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุการทำงาน 11-20 ปี มีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 เครื่องครัดมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานที่ทำงานมานานกว่า 21 ปีขึ้นไป อาจจะเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานที่ทำงานมานานกว่า 21 ปีขึ้นไป มีการศึกษาน้อยอยู่ในระดับประถมศึกษาและอยู่ในระดับมัธยมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ลักษณะงานที่ทำอยู่ในกลุ่มการใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานที่มีอายุการทำงานที่เหลือนอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น มีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมและมีประสบการณ์จากการทำงาน จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตามนโยบายที่องค์กรได้กำหนดไว้

สำหรับการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานที่มีการศึกษาอยู่ในระดับ ปวช., ปวส. หรือเทียบเท่า มีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 เครื่องครัดมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานที่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา สำหรับกลุ่มอื่นๆ ที่เหลือนอกจากที่กล่าวมานั้น มีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้ปฏิบัติงานที่ได้รับความรู้จากการเข้ารับการฝึกอบรมและได้รับข้อมูลจากการสื่อสารเป็นประจำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จะทำให้มีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เพื่อให้มีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะทุกระดับเกิดขึ้นเป็นประจำสม่ำเสมอ นั้น ควรกำหนดให้หลักสูตรการฝึกอบรมการจัดการสิ่งแวดล้อมมีเรื่องของสิ่งแวดล้อมและปัญหาผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมเป็นเนื้อหาสำคัญ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งการกำหนดเนื้อหาของเรื่องสิ่งแวดล้อมไม่ควรมุ่งเน้นเพียงเรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างเดียวควรมุ่งเน้นสิ่งแวดล้อมทางสังคมด้วยเพราะสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมเหล่านี้จะเป็นปัจจัยกำหนดความคิด การกระทำและวิธีการดำเนินชีวิตในแต่ละวันที่สอดคล้องกลมกลืนกับทางกายภาพ โดยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นตัวกำหนดสิ่งแวดล้อมทางสังคมอีกทีหนึ่ง ดังนั้น การสร้างค่านิยม จริยธรรมและวัฒนธรรมทางสิ่งแวดล้อมเพื่อแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงต้องศึกษาทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคมไปพร้อมๆ กัน จะแยกจากกันไม่ได้ และถ้าหากพิจารณาให้ดีแล้ว แม้เป้าหมายของหลักสูตรการฝึกอบรมจะมุ่งที่แก้ไขปัญหาและการพัฒนา

คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญก็ตาม แต่ก็เป็นที่ไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนนั่นเอง โดยในหลักสูตรการฝึกอบรมจะต้องมุ่งสร้างความตระหนักต่อปัญหาและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและการปรับพฤติกรรมหรือชีวิตความเป็นอยู่ของทุกคนไม่ให้ก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม รู้จักการวางแผนการดำเนินการในระยะยาว และการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ นิสดาร์ก เวชยานนท์ (2538) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นการมุ่งเน้นพัฒนาบุคลากรโดย ยึดหลักคุณธรรม พัฒนาจริยธรรม และจรรยาวิชาชีพ ให้มีจิตสำนึกในการปฏิบัติงาน สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ซึ่งวิถีทางที่สามารถพัฒนาบุคลากรที่องค์กรส่วนใหญ่จะใช้คือการฝึกอบรม เนื่องจากการฝึกอบรมสามารถที่จะเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญงาน หรือปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เพื่อให้คนที่ผ่านการฝึกอบรมนั้น ๆ สามารถนำเอาความรู้ไปปรับใช้กับงานที่ตัวเองกำลังปฏิบัติอยู่ได้

การศึกษาความรู้ความเข้าใจจากการฝึกอบรมเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ของกลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ พบว่าผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 อยู่ในระดับดีมาก แต่มีข้อที่น่าสังเกต คือจะมีผู้ที่ตอบผิดใน “ข้อ 8 ผู้ปฏิบัติงานทุกคนของเหมืองแม่เมาะจะต้องทำการทบทวนนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของเหมืองแม่เมาะ” ซึ่งเป็นเรื่องทั่วไปในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ค่อนข้างมาก แสดงให้เห็นว่ามีผู้ปฏิบัติงานบางกลุ่มยังไม่เข้าใจในเรื่องนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของเหมืองแม่เมาะตามที่องค์กรได้กำหนดไว้ ถึงแม้จะเป็นเพียงข้อบกพร่องย่อยแต่ก็มีความสำคัญสำหรับการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001

นอกเหนือจากการจัดให้ผู้ปฏิบัติงานเข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่องค์กรได้กำหนดไว้แล้ว องค์กรยังจะต้องมีการสื่อสารนโยบาย ผลการดำเนินงาน และรายงานผลการดำเนินการทางด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับได้รับทราบ โดยอาศัยช่องทางการประชุมต่างๆ บอร์ดสื่อสาร รวมถึงมีการชี้แจงระเบียบข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อมให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับและควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Terry Dowson (2000) ที่ได้กล่าวถึง ความสำเร็จของ ISO 14000 ไว้หลายประการ คือ มีการตั้งวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน การเปลี่ยนแปลงความคิดของผู้ปฏิบัติงานในบริษัทให้ช่วยกันปกป้องทรัพยากรที่มีค่าของธุรกิจไว้ การร่วมมือกันของผู้ปฏิบัติงานในบริษัท การสื่อสารของผู้บริหารที่แสดงถึงความมุ่งมั่นของแผนงาน สื่อสารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงผลประโยชน์ที่บริษัทและผู้ปฏิบัติงานจะได้รับเมื่อแผนงานสำเร็จ สื่อสารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงความก้าวหน้าของการดำเนินงานซึ่ง

ควรจะรวดเร็วพอที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกสนใจ การดำเนินงานต้องลงให้ถึงระดับล่างและกว้างไกล ให้มากที่สุด และไม่ควรถูกขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น

ลักษณะงานที่ทำแตกต่างกัน ทำให้มีผลต่อการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 แตกต่างกัน โดยผู้ปฏิบัติงานด้านบำรุงรักษามีการปฏิบัติตามนโยบายเคร่งครัดกว่าผู้ปฏิบัติงานด้านปฏิบัติการ กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติงานด้านปฏิบัติการมีลักษณะการทำงานในภาคสนาม จะประสบปัญหาในเรื่องมลภาวะ สภาพแวดล้อมทางอากาศ แสง เสียง มีลักษณะการทำงานเป็นกะ ปฏิบัติงานต่อเนื่อง ลักษณะการทำงานซ้ำซาก ผู้ปฏิบัติงานดังกล่าวจะมีผลต่อการปฏิบัติตามนโยบายมาก และลักษณะงานด้านบำรุงรักษาส่วนใหญ่ทำงานในโรงงาน มีการควบคุมดูแลในการปฏิบัติได้ทั่วถึง และได้รับผลกระทบน้อยกว่าทำให้มีการปฏิบัติตามนโยบายมากกว่างานด้านปฏิบัติการ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่จะให้ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะทุกระดับมีการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 สิ่งสำคัญที่สุดอยู่ที่ตัวผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มนัส สุวรรณ (2526) การจัดการสิ่งแวดล้อมให้ประสบผลสำเร็จ ประเด็นสำคัญมิได้อยู่ที่การจัดการสิ่งแวดล้อม แต่อยู่ที่การจัดการมนุษย์ หากไม่สามารถจัดการมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของจิตสำนึก ความตระหนัก ความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือห่วงใยในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้แล้ว การจัดการสิ่งแวดล้อมก็จะไม่เกิดผล รวมถึงการมีส่วนร่วมของทุกคน โดยที่หลักการนี้อยู่บนพื้นฐานของความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนบนโลกต่างล้วนได้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นจึงต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหาและหลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน คือ การใช้วิธีการจัดการแบบบูรณาการ การให้นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในทุกสาขาที่เกี่ยวข้องมาระดมความคิดในการจัดการปัญหา เพื่อทำให้มีประสิทธิภาพ โดยจุดมุ่งหมายสูงสุดของการจัดการสิ่งแวดล้อม ก็เพื่อแก้วิกฤตการณ์เพื่อทำให้มีประสิทธิภาพ และจุดมุ่งหมายสูงสุดของการจัดการสิ่งแวดล้อม ก็เพื่อแก้วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม

5.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. กำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับเข้ารับการอบรม โดยกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรที่แสดงให้ผู้เข้ารับการอบรมรู้จักความหมายและความสำคัญของคำว่า “สิ่งแวดล้อม” อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมการทำเหมืองถ่านหินลิกไนต์

2. กำหนดให้มีการจัดอบรม มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรโดยยึดหลักคุณธรรม พัฒนาจริยธรรม และจรรยาวิชาชีพ มีความจริงใจ มุ่งมั่น เสียสละ มีจิตสำนึกและความตระหนักในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะต้องมองถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับองค์กร

3. จัดให้มีการประชุมภายในหน่วยงานร่วมกัน เพื่อประชาสัมพันธ์และสื่อสารนโยบายผลการดำเนินงาน และรายงานผลการดำเนินการทางด้านสิ่งแวดล้อมให้กับผู้ปฏิบัติงานทุกระดับได้รับทราบ

4. ควรหาวิธีที่จะให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม และควรปลูกฝังความรู้สึกที่ดีในการที่จะปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ให้กับผู้ปฏิบัติงานทุกระดับให้มากที่สุด

5. ควรจัดให้มีการดูงานนอกสถานที่ที่มีการนำนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 มาใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการนำไปปฏิบัติในหน่วยงาน นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ปฏิบัติงานลดความเครียดจากการทำงานอีกทางหนึ่งด้วย

6. การนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO14001 มาใช้ในการปฏิบัติงานขอให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับมีความตระหนักว่า เพื่อใช้เป็นแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ไม่ควรคิดว่าการนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 มาใช้เพื่อเป็นการดำเนินการให้ได้เพียงแต่ได้ใบรับรองแต่เพียงอย่างเดียว

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

การศึกษารั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 และปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายการผลิตเหมืองแม่เมาะ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดจิตสำนึกและพร้อมที่จะปฏิบัติตามนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐาน ISO 14001 ซึ่งจะทำให้ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ผู้ศึกษามีความเชื่อมั่นว่าความสมบูรณ์ของการศึกษาตามแนวทางนี้จะมีมากยิ่งขึ้นจากการศึกษาในอนาคตต่อไปจะต้องเลือกกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์กับการพัฒนาบุคลากรในองค์กรมากยิ่งขึ้น